

МИРГОРОД-КАРПОВА В.В., МУРАЧ Д.В.

**ЗАКОНОДАВЧІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ
СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ**

**LEGISLATIVE PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF
SOCIAALLY RESPONSIBLE BUSINESS OPERATIONS IN UKRAINE**

Стаття присвячена висвітленню однієї з ключових проблем введення бізнесу не тільки в Україні, але й у всьому світі. У роботі, ґрунтуючись на даних міжнародних організацій, автори висвітлили сучасний стан соціального прогресу в Україні. Авторами показано прямий кореляційний зв'язок між досить малим Індексом соціального прогресу та відсутністю в Україні вдалої реалізації Концепції соціальної відповідальності бізнесу. Проведено аналіз доктринальних джерел, а також позицій конкретних науковців щодо можливих проблем організації соціально відповідального бізнесу в Україні.

Авторами досліджено сучасний стан правового регулювання реалізації Концепції соціальної відповідальності бізнесу в Україні. Доведено, що дисгенезія відповідного законодавчого забезпечення культивувала проблему невідповідності України міжнародним стандартам введення соціальної політики бізнесу та, відповідно, відсутності у вітчизняних підприємств досвіду у веденні соціально значимої політики.

У роботі приділено значну увагу імплементації зарубіжного досвіду до України методом впровадження принципових положень міжнародних стандартів соціальної відповідальності бізнесу в базове національне законодавство щодо фактичного врегулювання цього питання. Запропоновано класифікацію проблем за змістом на три автономні напрями та шляхи їх подолання. Проаналізовано сучасний стан проблеми відсутності у вітчизняних компаній досвіду в питанні організації та вирішення питань соціального характеру, запропоновано оптимальну стратегію щодо їх подолання. Акцентовано увагу на необхідності впровадження в Україні стратегії стимулювання бізнесу до введення соціально відповідальної політики. Автори наголошують на тому, що реалізація на практиці усіх запропонованих методів подолання недоліків чинного законодавства дасть змогу значно підвищити рівень соціального прогресу в Україні, суспільного благополуччя та наблизить державу до міжнародних стандартів введення бізнесу.

Ключові слова: соціальна відповідальність, бізнес, міжнародні стандарти, соціально відповідальне ведення бізнесу.

The article is devoted to covering one of the key problems of doing business not only in Ukraine but also around the world. The paper, based on data from international organizations, highlights the current state of social progress in Ukraine. The authors show a direct correlation between the rather small Index of Social Progress and the lack of successful implementation of the Concept of Business Social Responsibility in Ukraine. The analysis of doctrinal sources, and also opinions of concrete scientists concerning possible problems of the organization of socially responsible business in Ukraine is carried out.

The authors study the current state of legal regulation of the implementation of the Concept of corporate social responsibility in Ukraine. It is proved that the dysgenesis of

© МИРГОРОД-КАРПОВА В.В. – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки (Сумський державний університет)

© МУРАЧ Д.В. – здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права (Сумський державний університет)

the relevant legislative support cultivated the problem of Ukraine's inconsistency with international standards for the introduction of social business policy and, accordingly, the lack of domestic enterprises in conducting socially significant policies.

The paper pays considerable attention to the implementation of foreign experience in Ukraine by implementing the principles of international standards of corporate social responsibility in the basic national legislation on the actual settlement of this issue. The classification of problems by content into 3 autonomous directions is offered and the ways of their overcoming are offered. The current state of the problem of lack of experience in domestic companies in the organization and solution of social issues is analyzed and the optimal strategy for overcoming them is proposed. Emphasis is placed on the need to implement in Ukraine a strategy to stimulate business to introduce socially responsible policies. The authors emphasize that the practical implementation of all proposed methods of overcoming the shortcomings of current legislation will significantly increase the level of social progress in Ukraine, social welfare and bring the country closer to international standards of business.

Key words: *social responsibility, business, international standards, socially responsible doing business.*

Вступ. Проблема соціальної відповідальності бізнесу є однією з ключових у питанні забезпечення безпеки та благополуччя суспільства. Річ у тім, що сама концепція соціальної відповідальності передбачає не лише конкретні матеріальні заохочення для громадянського суспільства з боку підприємства, але й вектор політики цього підприємства. Це включає врахування екологічних, соціальних, фінансових та навіть етичних вимог суспільства, комплексна реалізація яких не завжди є фінансово вигідною для оптимального існування цього бізнесу. Таким чином, існує нагальна потреба у вдосконаленні чинного законодавства України щодо запровадження міжнародних стандартів ведення бізнесу та, відповідно, механізму державного заохочення підприємств до цього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти державного механізму протидії явищу наркоманії в Україні були висвітлені у працях таких дослідників, як І. Акімова, А. Марцинкі, О. Осінкіна, В. Воробей, І. Журовська, А. Мавріна, О. Карий, К. Процак, О. Абашина, Д. Новіков, Д. Смоленніков, М. Дейч. Однак з огляду на недосконалість чинного законодавства існує нагальна потреба в комплексному дослідженні правових аспектів державної Концепції соціальної відповідальності в Україні з подальшим ґрунтовним аналізом та висвітленням проблем і шляхів їх подолання.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження правового забезпечення реалізації державної Концепції соціальної відповідальності бізнесу з подальшим виділенням проблем та шляхів їх подолання.

Результати дослідження. Сьогодні ключова мета та завдання бізнесу не обмежуються тільки створенням робочих місць, матеріальних цінностей та отриманням прибутку. Залежно від рівня прогресивності бізнесу він тісно чи іншою мірою бере участь у розвитку держави та регіону. Розвиток соціальної відповідальності бізнесу сьогодні є наслідком та водночас досить важливою потребою сучасного суспільства. Реалізація концепції соціально відповідальних технологій зумовлює зростання рівня задоволення потреб суспільства.

Однак показник України у світовому рейтингу за значенням Індексу соціального прогресу (Social Progress Index) за 2020 рік дорівнює лише 73,38 балам [1]. Цей показник ставить Україну вище, ніж такі країни, як Казахстан, Молдова та Росія, однак зауважимо, що потенціал України значно більший. Отже, питання запровадження та реалізації в Україні концепції соціально відповідального ведення бізнесу є вкрай важливим кроком.

Сам термін «соціальна відповідальність бізнесу» бере свій початок із середини ХХ ст. та наголошує на тому, що бізнес, окрім дотримання норм чинного законодавства, також враховує суспільні потреби та бере на себе завдання підвищення якості життя населення [2]. Вчений Ф. Котлер визначає це поняття таким чином: «вільний вибір компанії на користь зобов'язання підвищувати добробут суспільства, реалізуючи відповідні підходи до ведення бізнесу і виділяючи корпоративні ресурси» [3]. Згідно з місією та принципами діяльності Європейського Альянсу корпоративної соціальної відповідальності, соціальна відповідальність визначається як концепція залучення соціальних та екологічних напрямів у діяльність бізнесу на засадах добровільності та взаємодії між усіма зацікавленими сторонами (групами впливу) [4]. Використавши логічний метод, ми можемо дійти висновку, що соціально відповідальне ведення бізнесу – це концепція

розвитку бізнесу, що передбачає досягнення комерційного успіху конкретними методами, які враховують соціальні потреби суспільства.

Сьогодні дослідники виділяють чималу кількість проблем реалізації цієї концепції в Україні. Так, учені-економісти А. Мавріна, О. Карий та К. Процак зазначають, що «соціальна відповідальність в Україні розвивається стихійно, без чіткої стратегічної спрямованості та належної уваги держави. Здебільшого підприємства обмежуються виконанням зобов'язань перед державою, які стосуються сплати податків, та перед працівниками (виплата заробітної плати та створення належних умов праці)» [5, с. 171]. Підтримує цю думку І. Бакум, зазначаючи, що «однією з проблем розвитку соціальної відповідальності в Україні є те, що середні та малі організації практично не включають питання розвитку корпоративної соціальної відповідальності у свої плани» [6, с. 45]. Д. Новіков підкреслює, що проблематика імплементації соціально відповідального бізнесу у філософію господарської діяльності українських підприємств полягає у відсутності фундаментального законодавчого базису, який сприятиме збільшенню соціального ефекту на добровільній основі [7, с. 90]. Погоджуємося з позицією О. Абашині, яка у своїй праці наголошує на тому, що суспільство не дуже обізнано щодо такого підходу, як соціально відповідальне ведення бізнесу, тому окремі його представники приймають рішення і формують свою поведінку поза їх сутністю [8, с. 153], адже цей тезис пояснює практичну відсутність в Україні не лише корпорацій, що ведуть соціально відповідальну політику в розрізі своєї комерційної діяльності, але й відповідного правового розроблення цього питання.

До проблем застосування соціальної відповідальності бізнесу на вітчизняних підприємствах дослідники також відносять такі:

- неправильне тлумачення основних принципів та засад соціальної відповідальності;
- нерозуміння керівництва компанії потреби бути соціально відповідальним;
- соціально активна поведінка виходить із фінансових можливостей компанії замість того, щоб відображатись у стратегічних намірах;
- недостатність інформації і досвіду у вирішенні соціальних питань зумовлює потребу в допомозі спеціалістів із соціальної відповідальності бізнесу та співпрацю з громадськими та державними організаціями;
- відсутня державна підтримка соціальної відповідальності бізнесу (наприклад, зменшення оподаткування) [5, с. 172].

Отже, сьогодні ми можемо говорити про численні проблеми реалізації в Україні концепції соціальної відповідальності бізнесу. Основними з них є відсутність відповідного правового розроблення щодо регулювання сфери соціальної відповідальності підприємств, проблема недостатньої підтримки корпорацій із боку держави та відсутність у вітчизняних підприємств досвіду ведення корпоративної соціальної відповідальності.

Враховуючи всі названі доктринальні джерела, ми можемо класифікувати проблеми реалізації концепції соціально відповідального бізнесу за змістом на такі види:

- 1) проблема нормативно-правового забезпечення, що виступає як серйозна правова прогалина в чинному законодавстві України;
- 2) проблема фінансового забезпечення щодо реалізації відповідних соціально спрямованих стратегій у бізнесі;
- 3) відсутність у компаній досвіду щодо організації та вирішення питань соціального характеру, тобто ефективної стратегії реалізації соціально спрямованої політики в бізнесі, а також корпоративної соціальної відповідальності.

Проблема дисгенезії нормативно-правового забезпечення стосовно запровадження концепції соціальної відповідальності бізнесу має універсальний характер, адже фактично вона породжує всі інші. Сьогодні в національному законодавстві наявний лише один нормативно-правовий акт щодо прямого врегулювання цієї сфери. Йдеться про Концепцію реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року від 24 січня 2020 року № 66-ре, метою якої є створення нормативно-правової бази та вжиття заходів для впровадження міжнародних стандартів ведення соціально відповідального бізнесу в діяльність суб'єктів господарської діяльності для забезпечення сталого розвитку України та підвищення суспільного добробуту [9]. Однак детальний аналіз цього НПА свідчить про те, що Концепція поверхнево визначає лише деякі принципи політики соціальної відповідальності бізнесу і має суто рекомендаційний характер. Конкретних статей чи положень щодо фактичного врегулювання цієї сфери немає. Таким чином, вбачаємо за необхідне створити Закон України «Про соціальну відповідальність корпорацій». Аналогічна позиція висловлена в наукових роботах І. Бакума, Д. Новікова та інших учених.

Цей Закон буде містити чіткі структуровані положення щодо реалізації в Україні соціальної відповідальності бізнесу. Ключовим у Законі визначасмо Міжнародний стандарт ISO 26000: 2010 «Настава по соціальній відповідальності». Цей міжнародний стандарт має на меті закріплення в стратегії ведення бізнесу фундаментальних антропоцентричних цінностей та принципів. До таких принципів належать принцип підзвітності, прозорості, етичної поведінки, поваги інтересів зацікавлених сторін, дотримання верховенства закону, дотримання міжнародних норм поведінки, дотримання прав людини [10]. Таким чином, буде законодавчо визначено та врегульовано діяльність бізнесу в таких сферах, як організаційне управління бізнесом; права людини в бізнес-сфері; екологічна відповідальність; добросовісні ділові практики; проблеми, пов'язані зі споживачами; соціально-економічний розвиток суспільства. Наступним кроком буде адаптація положень чинного законодавства до запровадження міжнародних стандартів, а також видання інших нормативно-правових актів щодо фактичного врегулювання цієї сфери на локальному рівні. До таких актів відносимо Рекомендації щодо реалізації соціально відповідальної політики корпорації Міністерства економіки України, а також низку інших актів, що будуть містити чіткі положення та розкривати всю сутність соціально відповідальних проєктів у сфері бізнесу. При цьому акцентуємо увагу саме на екологічній відповідальності, адже раціональне ставлення до екології зумовлює покращення умов життя для суспільства загалом. Д. Смоленников щодо цього наголошує на тому, що «для досягнення сталого розвитку країни екологічна відповідальність бізнесу має не бути поодинокими випадками, а стати життєвою філософією для суспільства, підприємств та уряду» [11, с. 38]. Погоджуємося з цією думкою та акцентуємо увагу на необхідності держави визначати та контролювати екологічну політику підприємств в Україні задля покращення екологічної ситуації. Зокрема, національне законодавство потребує імплементації таких фундаментальних міжнародних принципів, як екологічна обережність, забезпечення відшкодування екологічно неприйнятних наслідків, співучасть суспільства та стале ресурсокористування [15, с. 67; 16].

Принцип екологічної обережності (“the precautionary principle”) виражений у Декларації Ріо-де-Жанейро [17] та передбачає, що, якщо є «загроза серйозної або незворотної шкоди, відсутність повної наукової впевненості не може використовуватися як причина для відкладення економічно ефективних заходів із запобігання погіршенню навколишнього середовища». У Сполучених Штатах цей принцип був включений у розроблення планів збереження середовища існування, необхідних відповідно до Закону про зникаючі види (Endangered Species Act) [18]. У 1989 році ЄС використав цей принцип, заборонивши імпорт американської яловичини, яка годиться гормонами, а у 2000 році організація прийняла цей принцип як «повноцінний і загальний принцип міжнародного права» [19, с. 398].

Принцип сталого ресурсокористування полягає у реалізації підприємством політики оптимального використання ресурсів та має забезпечити підвищення енергоефективності виробництва; економію ресурсів та енергії; ефективне та доцільне використання матеріалів; скорочення викидів і повторне використання відходів [21]. Фактично цей принцип можна назвати найбільш актуальним для України, адже щорічно промислова галузь України споживає близько 320 МДж енергетичних ресурсів внаслідок спалювання газу, вугілля, дизельного палива, бензину тощо. Як правило, вартість енергоносіїв складає суттєву частину виробничих витрат підприємства, а з огляду на зростаючі ціни на паливо та електроенергію в Україні питання підвищення енергоефективності стає все більш нагальним та актуальним, особливо для малого та середнього бізнесу [20, с. 17]. На цьому принципі повинна ґрунтуватися уся державна політика не лише щодо введення бізнесу, але й стосовно моніторингу підприємств. Інформаційно-аналітичні дані Урядового контактного центру за підсумками 2020 року свідчать про те, що упродовж 2020 року на урядову «гарячу лінію» надійшло майже 18 тисяч звернень із питань екології та природних ресурсів [24, с. 3]. Ключовою проблемою виявилось забруднення атмосферного повітря відходами виробництва великих промислових підприємств, у яких функціонують застарілі або недіючі системи очистки викидів у атмосферне повітря [23]. Відповідно, існує нагальна потреба редакції Інструкції про порядок передачі документації та здійснення державної експертизи з енергозбереження, затвердженої Наказом Державного комітету України з енергозбереження від 9 березня 1999 року № 15 [22], зокрема доповнення частини 2.7 «Критерії оцінки заходів з енергозбереження при здійсненні державної експертизи з енергозбереження» такими пунктами:

- «застосування високоєфективних, досконалих технологій та обладнання, завданням яких буде очистка екологічного середовища навколо підприємства;
- вдале, з точки зору впливу на екологію, розміщення промислового чи іншого господарського об'єкта, негативний екологічний вплив якого враховує та не порушує екологічний стан заселених територій».

Принцип забезпечення відшкодування екологічно неприйнятних наслідків полягає у наданні державою правової гарантії матеріальної компенсації завданої шкоди постраждалим особам, зумовленої небезпечними для екології наслідками діяльності підприємств. У міжнародному праві такий принцип ще називають «забруднювач платить», або “polluter pays”. Він лежить в основі законів США, які вимагають очищення викидів небезпечних речовин, включаючи нафту. Один із таких законів, а саме Закон про забруднення нафтою “Oil Pollution Act” від 1990 року [25], був прийнятий у відповідь на розлив близько 11 мільйонів галонів (41 мільйон літрів) нафти в пролив Принца Вільяма на Алясці у 1989 році. Принцип «забруднювач платить» отримав відображення у векторі державної екологічної політики провідних країн Європейського Союзу та інших урядів у всьому світі. Наприклад, Постанова уряду Німеччини “Germany’s packaging ordinance” від 1991 року зобов’язувала підприємства нести відповідальність за витрати на переробку або утилізацію упаковок їхньої продукції до кінця життєвого циклу продукту [26; 27]. У 1996 році американський штат Флорида, щоб захистити свій екологічно чутливий регіон Еверглейдс, включив у свою конституцію обмежене положення «забруднювач платить» [28, с. 53].

Принцип співучасті суспільства “The public participation principle” вперше було визначено в Орхуській конвенції (Aarhus Convention) 1998 року, положення якої визначають покращення участі громадськості у прийнятті рішень, що стосуються екології та безпосередньо навколишнього середовища, як одну з трьох її ключових основ [30]. Значна кількість нормативно-правових актів зарубіжних країн визначає цей принцип як основоположний у доктрині екологічного права та безпеки. Зокрема, принцип 10 Декларації Ріо-де-Жанейро 1992 року [17] стверджує участь у екологічних питаннях прийняття рішень як один із ключових принципів екологічного управління.

Ф. Соєпен у своїй праці наголошує на важливості участі громадськості у прийнятті екологічних рішень та сталого розвитку, що визнається багатьма міжнародними організаціями [29]. Відповідно, функціональними аргументами для участі громадськості у прийнятті екологічних рішень, можуть бути такі:

- участь підвищить легітимність прийнятих рішень і знизить рівень конфлікту спільноти та підприємства [29, с. 2];
- участь сприятиме підвищенню якості прийняття рішень, тому що буде надавати уряду інформацію, необхідну для прийняття рішень, і робити свій внесок у систематичне виявлення проблем та їх причин, а також до розгляду та оцінювання альтернативних стратегічних варіантів [29, с. 2];
- завдяки участі люди дізнаються про екологічні проблеми, з якими суспільство стикається і починає діяти [29, с. 2].

Однак частина 10 статті 5 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року № 2059-VIII визначає, що суб’єкт господарювання під час підготовки звіту з оцінювання впливу на довкілля враховує повністю, враховує частково або обґрунтовано відхиляє зауваження та пропозиції громадськості, надані в процесі громадського обговорення обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля [31], тобто відповідна аргументація з боку суб’єкта господарювання уніфікує можливість впливу на прийняття рішень щодо впливу на навколишнє середовище. На нашу думку, контраргументацію щодо ідентифікації потенційного деструктивного впливу підприємства на навколишнє середовище повинен наводити або аналізувати виключно кваліфікований спеціаліст. Відповідно, задля забезпечення реалізації принципу об’єктивної істини та справедливості необхідно залучити спеціаліста, завданням якого буде остаточний перегляд аргументації суб’єкта господарювання щодо визначення ступеня їх раціональності.

Для подолання проблеми фінансового забезпечення необхідно запровадити в Україні ефективний економічний механізм заохочення бізнесу до соціальної відповідальності. Під таким розуміємо систему методів та способів із боку державної влади щодо фінансового заохочення корпорацій вести соціально відповідальну політику. На нашу думку, найбільш оптимальним кроком буде визнання за дотриманням концепції соціально відповідального ведення бізнесу законної підстави для надання податкових пільг підприємству [12]. Розмір податкової пільги буде розраховуватися з урахуванням кількості виконаних проєктів серед визначених у Законі України «Про соціальну відповідальність корпорацій» категорій соціально спрямованої діяльності.

Проблему відсутності у компаній досвіду щодо організації та вирішення питань соціального характеру пропонуємо подолати шляхом імплементації зарубіжного досвіду. Так, гарним прикладом реалізації корпоративної соціальної відповідальності малими і середніми підприємствами може слугувати досвід Данії, яка посідає 2 місце у світовому рейтингу за значенням Індексу соціального прогресу (Social Progress Index) [1]. Данія приділяє багато уваги підтримці корпоративної соціальної

відповідальності, своїм досвідом вона зацікавлює міжнародних партнерів, тому що 96,8% датських підприємств є малими або середніми, однак, незважаючи на це, рівень реалізації корпоративної соціальної відповідальності є дуже високим. Країна має спеціальний урядовий орган із питань корпоративної соціальної відповідальності, урядову програму, саме Данія ініціювала розроблення та тестування міжнародного стандарту з корпоративної соціальної відповідальності ISO 26 000 [8]. Данія займає високі позиції в рейтингах конкурентоспроможності та у списках найуспішніших компаній. У 2004 році була впроваджена інноваційна програма партнерства для розвитку КСВ, завдяки якій Міністерство іноземних справ почало підтримувати датські підприємства, що працюють за кордоном. Данія стоїть на шляху успішного формування сталого розвитку [13, с. 15–16]. Запровадження в Україні органу, що буде допомагати та координувати корпорації, дасть змогу в найкоротші строки не лише реалізувати в Україні концепцію соціально відповідального бізнесу, але й адаптувати шляхом накопичення відповідного досвіду українські компанії до самостійного ведення соціально відповідальної політики. При цьому зазначений орган має прямо підпорядковуватися Міністерству економіки України. До завдань цього органу необхідно віднести такі:

- розроблення практичних рекомендацій для вітчизняних підприємств щодо реалізації в їх діяльності політики соціальної відповідальності;
- координування та консультативна допомога підприємствам щодо реалізації ними проєктів, передбачених концепцією соціальної відповідальності бізнесу;
- адаптація вітчизняних корпорацій до ведення корпоративної соціальної відповідальності.

Ключовою функцією цього органу буде саме допомога вітчизняним підприємствам щодо впровадження в їхню діяльність міжнародних стандартів соціальної відповідальності бізнесу. Задля реалізації та ефективного функціонування цього органу необхідно запровадити відповідну нормативну базу. Зауважимо, що орган буде діяти згідно з нормами чинного законодавства, а саме Конституції України [14], законів України та інших нормативно-правових актів держави. Ключовим у НПА буде Положення про функціонування цього органу, де буде визначено його повноваження, функції, структуру та взаємодію з іншими державними органами. Також необхідним кроком є створення посадових інструкцій та інших нормативно-правових актів, що будуть регулювати практичну діяльність цього органу.

Висновки. Таким чином, ми можемо дійти висновку, що сьогодні в Україні наявні проблеми щодо реалізації концепції соціально відповідального ведення бізнесу. Під соціально відповідальним веденням бізнесу розуміємо концепцію розвитку бізнесу, що передбачає досягнення комерційного успіху конкретними методами, які враховують соціальні потреби суспільства. Задля створення належних умов для реалізації соціальної відповідальності корпорацій в Україні необхідно здійснити такі дії:

- запровадити дієву нормативно-правову базу розвитку та реалізації соціальної відповідальності корпорацій;
- впровадити ефективний економічний механізм заохочення до соціальної відповідальності;
- створити в Україні новий орган, що буде відповідати за корпоративну соціальну відповідальність бізнесу та допомагати компаніям у стратегічному плануванні соціально відповідальної політики.

Запровадження запропонованих нами нововведень, а також Міжнародного стандарту ISO 26000: 2010 «Настанова по соціальній відповідальності» дасть змогу наблизити Україну до європейського рівня реалізації політики соціальної відповідальності бізнесу та, як наслідок, покращить соціально-економічне становище в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. The Social Progress Imperative. Global Index: Results. URL: <https://www.socialprogress.org/index/global/results> (дата звернення: 01.09.2021).
2. Акімова І., Марцинків А., Осінкіна О. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження. Київ : КІТ, 2005. 41 с.
3. Kotler Ph., Lee N. Corporate social responsibility: doing the most good for your company and your cause / translated from English. S. Yarynych. Kyiv : Standard, 2005. 302 p.
4. Воробей В., Журовська І. Соціальна відповідальність бізнесу. Українські реалії та перспективи. URL: www.svb.org.ua (дата звернення: 02.09.2020).
5. Мавріна А., Карий О., Процак К. Проблеми впровадження та реалізації концепції соціальної відповідальності бізнесу в Україні. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент.* 2015. Вип. 4. С. 170–174.

6. Бакум І. Роль держави в розвитку соціальної відповідальності корпорацій. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки.* 2014. Вип. 38 (1). С. 41–46.
7. Новіков Д. Концепція соціальної відповідальності бізнесу в аграрному секторі України. *Підприємництво та інновації.* 2020. № 13. С. 89–93. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/13.17>.
8. Абашина О. Соціальна відповідальність і етика національного бізнесу. *Ефективні моделі управління в сучасних умовах: теорія і практика* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 червня 2016 року, м. Кіровоград. Кіровоград : Ексклюзив-Систем, 2016. С. 152–153.
9. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року : Концепція від 24 січня 2020 року № 66-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.08.2021).
10. Стандарт ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності». URL: <https://aop.nmu.org.ua/ua/metodicki/specialist/opg/lzi/zakon/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%20ISO%2026000.pdf> (дата звернення: 07.09.2021).
11. Смоленніков Д. Роль екологічної відповідальності бізнесу на шляху до сталого розвитку. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка.* 2013. № 4. С. 35–39.
12. Податковий кодекс України : Кодекс від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 07.01.2021).
13. Дейч М. Міжнародний досвід розвитку корпоративної соціальної відповідальності та можливості його адаптації до умов України. *Економіка і право.* 2011. №3. С. 13–19.
14. Конституція України : Конституція від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 1 січня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.09.2021).
15. Білоус Л. Енергоресурсні чинники управління економічним розвитком регіону : дис. ... докт. філософ. наук : спец. 073 «Менеджмент (галузь знань 07 «Управління та адміністрування»)»; Харківський національний університет імені В. Каразіна Міністерства освіти і науки України. Харків, 2021. 361 с. URL: <https://www.univer.kharkov.ua/docs/work/dysertatsii/bilous-dysertatsia-1.pdf>.
16. Cheever F., Campbell-Mohn C. Principles of environmental law. Britannica. 2021. URL: <https://www.britannica.com/topic/environmental-law/Sustainable-development>.
17. Rio Declaration on Environment and Development. Since: 12.08.1992. A/CONF.151/26 (Vol. I) Report of The United Nations Conference on Environment and Development. 5 p. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf.
18. Endangered Species Act of 1973. U.S. Fish & Wildlife Service. URL: <https://www.fws.gov/international/pdf/esa.pdf>.
19. Asthana M., Asthana D. A Textbook of Environmental Studies. 2006. 470 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Text_Book_of_Environmental_Studies.html?id=UzLiGaQSjf4C&redir_esc=y.
20. Цибка М., Романова К. Принципи та практики ресурсоефективного виробництва : посібник для малого бізнесу. 2017. URL: <http://www.recpc.org/wp-content/uploads/2020/04/RECP-Primer-2017.pdf>.
21. Коробейникова Я., Мельник О. Prospects for the development of recreational tourism in terms of sustainable using resource in mountainous united territorial communities (on the example of the Vytvytsa united territorial community of Ivano- Frankivsk region). *Ecological Safety and Balanced Use of Resources.* 2020. № 2. С. 160–168. DOI: [https://doi.org/10.31471/2415-3184-2019-2\(20\)-160-168](https://doi.org/10.31471/2415-3184-2019-2(20)-160-168).
22. Інструкція про порядок передачі документації та здійснення державної експертизи з енергозбереження : Інструкція від 9 березня 1999 року № 15. Дата оновлення: 26 серпня 2007 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0292-99#Text> (дата звернення: 17.11.2021).
23. Громадян хвилюють питання екологічної безпеки. *Укрінформ.* 2021. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3201083-gromadan-hviluut-pitanna-ekologicnoi-bezpeki.html.
24. Інформація про звернення, що надійшли на урядову «гарячу лінію», інші сервіси Урядового контактного центру у 2020 році. *Урядовий контактний центр.* 2021. 5 с. URL: <https://ukc.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/Za-rik.pdf>.
25. Summary of the Oil Pollution Act. 33 U.S.C. §2701 et seq. (1990). U.S. Environmental Protection Agency. URL: <https://www.epa.gov/laws-regulations/summary-oil-pollution-act>.

26. Nakajima N., Vanderburg W.H. A Description and Analysis of the German Packaging Take-Back System. *Bulletin of Science, Technology & Society*. 2006. Vol. 26. No. 6. P. 510–517. DOI: 10.1177/0270467606295193.

27. Cairncross F. How Europe's Companies Reposition to Recycle. *Harvard Business Review*. URL: <https://hbr.org/1992/03/how-europes-companies-reposition-to-recycle>.

28. Mariotti E. Gilding principles of European and Italian law for spatial development and for territorial governance. *Maggioli Editore*. 2010. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=ckZJzuDgJ34C&oi=fnd&pg=PA9&dq=Guiding+principles+of+european+and+italian+law+for+spatial+development+and&ots=8hnLSsKR5y&sig=k-3znHB_I_jaFP2m1h9GD3SutF4&redir_esc=y#v=onepage&q=Guiding%20principles%20of%20european%20and%20italian%20law%20for%20spatial%20development%20and&f=false.

29. Coenen F. Introduction. *Public Participation and Better Environmental Decisions* / F.H.J.M. Coenen (eds.). Springer, Dordrecht, 2009. P. 1–19. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-4020-9325-8_1.

30. Convention on Access To Information, Public Participation In Decision-Making And Access To Justice In Environmental Matters Done At Aarhus, Denmark, On 25 June 1998. 25 p. URL: <https://unece.org/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>.

31. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. Дата оновлення: 20 серпня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 23.11.2021).

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.5.1.13>

СКВІРСЬКИЙ І.О., КУВАКІН С.В.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

CONCEPTS AND FEATURES OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF CUSTOMS RULES

Стаття присвячена визначенню особливостей адміністративної відповідальності за порушення митних правил як галузевого виду адміністративної відповідальності з урахуванням сучасних тенденцій розвитку правових позицій.

Встановлено, що одним із дієвих заходів підтримання правопорядку в державі є застосування заходів адміністративної відповідальності, оскільки саме цей інструмент впливу на суспільні відносини, поведінку фізичних осіб та діяльність юридичних осіб тощо найчастіше використовується органами публічної адміністрації.

Визначено, що постійні наукові дискусії з розглядуваної проблематики зумовлені, по-перше, досить поширеною практикою використання дефініції «адміністративна відповідальність» у правозастосовній діяльності, по-друге, невизначеністю повною мірою з боку законодавця, оскільки використовує цей термін у численних нормативних актах, але не дає його визначення.

Встановлено, що в науковій літературі пропонуються різні визначення поняття адміністративної відповідальності, аналіз яких дозволив зробити такі висновки:

1) адміністративна відповідальність розглядається як: діяльність щодо засто-

© СКВІРСЬКИЙ І.О. – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного та митного права (Університет митної справи та фінансів)

© КУВАКІН С.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та митного права (Університет митної справи та фінансів)